

- Tomul 21:** Cristina NICOLESCU – Regimurile matrimoniale convenționale în sistemul noului Cod civil român
- Tomul 22:** George-Alexandru ILIE – Riscurile în contracte
- Tomul 23:** Sonia FLOREA – Proceduri civile în materia drepturilor de proprietate intelectuală. Dobândirea, apărarea și stingerea drepturilor de proprietate intelectuală
- Tomul 24:** Șerban MIRCIOIU – Transferul dreptului de proprietate prin vânzare. Studiu de drept comparat
- Tomul 25:** Marius FLOARE – Buna și reaua-credință în negocierea și executarea contractelor de drept comun
- Tomul 26:** Alin Adrian MOISE – Regimul juridic al privilegiilor și al ipotecilor imobiliare
- Tomul 27:** Radu RIZOIU – Contractul de ipotecă în noul Cod civil
- Tomul 28:** Gheorghe-Liviu ZIDARU – Competența instanțelor judecătorești în dreptul procesual civil român și german
- Tomul 29:** Paul POP – Sancțiuni procedurale în procesul civil
- Tomul 30:** George-Alexandru ILIE – Condițiile generale de fond și de validitate ale actului juridic civil în lumina noului Cod civil
- Tomul 31:** Ioan Ilieș NEAMȚ – Acțiunea colectivă ca mijloc de reparare a prejudiciilor în masă. O analiză din perspectiva dreptului comparat
- Tomul 32:** Vladimir DIACONIȚĂ – Executarea silită în natură a obligațiilor contractuale în sistemul Codului civil român. Noțiunea și condițiile de drept comun

CRISTIAN PAZIUC

RĂSPUNDEREA CONTRACTUALĂ

O analiză juridică și economică

Universul Juridic

București

-2019-

37. Treitel, G.H., *Remedies for Breach of Contract: a Comparative Account*, Clarendon Press, Oxford, 1988 – G.H. Treitel, *op. cit.*

38. Vasilescu, P., *Drept civil. Obligații*, ed. a 2-a, Hamangiu, București, 2017 – P. Vasilescu, *op. cit.*

39. Von Bar, C., Clive, E., Schulte-Nölke, H. (ed.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, 2009, lucrare disponibilă pe site-ul Katholieke Universiteit Leuven, la adresa https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/european-private-law_en.pdf – C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke (ed.), *op. cit.*

CUPRINS

Prefață	7
Abrevieri	11
TITLUL I. ARGUMENT ȘI PREMISE	13
<i>Secțiunea 1. Stadiul cunoașterii. De ce, din nou, despre răspunderea contractuală?</i>	13
<i>Secțiunea 2. Pentru o abordare comparată și interdisciplinară: analiza juridică și economică a răspunderii contractuale</i>	20
<i>Secțiunea 3. Obiectul cercetării</i>	23
<i>Secțiunea 4. Instrumentar de analiză economică a dreptului</i>	28
§1. Criteriul eficienței.....	28
§2. Costul de oportunitate	55
§3. Teorema lui Coase	58
§4. Valoarea estimată.....	68
<i>Secțiunea 5. Sinteză privind obiectul cercetării și metodologia</i>	69
TITLUL II. RĂSPUNDEREA CONTRACTUALĂ ȘI SISTEMUL REMEDIILOR PENTRU NEEEXECUTAREA OBLIGAȚIILOR CONTRACTUALE	71
<i>Secțiunea 1. Noțiunea răspunderii contractuale în sens larg</i>	72
<i>Secțiunea 2. Argumentul istoric</i>	76
§1. Premise istorice	76
§2. Teoria modernă a răspunderii și critica acesteia.....	82
§3. Concluzie privind argumentul istoric	92
<i>Secțiunea 3. Argumentul de analiză economică (funcțional) și reflexia sa juridică</i>	93
§1. Punerea problemei	95

§2. Măsurile (criteriile) economice ale prejudiciului contractual (ale daunelor-interese contractuale) și interacțiunea daunelor-interese cu rezoluțiunea, rezilierea și reducerea prestațiilor.....	97
(1) Măsura așteptării legitime. Implicațiile în cazul rezoluțiunii, rezilierii și reducerii prestațiilor.....	101
(2) Măsura încrederii legitime. Implicațiile în cazul rezoluțiunii, rezilierii și reducerii prestațiilor.....	129
§3. Măsurile (criteriile) daunelor-interese contractuale în dreptul comparat.....	138
§4. Măsurile (criteriile) daunelor-interese contractuale în dreptul civil român.....	154
(1) Măsura generală a daunelor-interese contractuale în Codul civil român.....	155
(2) Măsura daunelor-interese în cazurile de rezoluțiune, reziliere și reducere a prestațiilor.....	173
(3) Concluzie privind interesul protejat prin daunele-interese contractuale în Codul civil român. Consecințe în ceea ce privește rezoluțiunea, rezilierea și reducerea prestațiilor.....	189
§5. Funcția unică a remediilor care compun răspunderea contractuală în sens larg.....	191
(1) Funcția unică a remediilor pentru neexecutarea fără justificare a obligației contractuale.....	191
(2) Daunele-interese contractuale – executare sau reparație?.....	197
(3) Noțiunea de remediu.....	203
§6. Concluzie privind argumentul economic și reflexia sa juridică.....	212
<i>Secțiunea 4. Argumentul tehnico-juridic</i>	215
§1. Problema raportului de răspundere civilă contractuală – incoerența teoriei moderne a răspunderii.....	215
§2. Natura juridică a răspunderii contractuale în sens larg.....	226
§3. Compatibilitatea concepției răspunderii contractuale în sens larg cu Codul civil român.....	255
§4. Art. 1.350 din Codul civil și funcția reparatorie a remediilor. Despre cele două sensuri ale noțiunii de prejudiciu.....	272
§5. Concluzie privind argumentul tehnico-juridic.....	294

TITLUL III. IMPLICAȚII PRACTICE ALE CONCEPȚIEI RĂSPUNDERII CONTRACTUALE ÎN SENS LARG	296
<i>Secțiunea 1. Condiția generală substanțială a răspunderii contractuale – neexecutarea fără justificare a obligației contractuale</i>	297
§1. Considerații generale privind condițiile răspunderii contractuale.....	297
§2. Repere de drept comparat.....	309
§3. Cauzele justificate de neexecutare a obligațiilor contractuale în Codul civil român.....	321
§4. Neexecutarea fără justificare și vinovăția.....	377
§5. Concluzii privind condiția substanțială generală a răspunderii contractuale.....	414
<i>Secțiunea 2. Uniformizarea regimului clauzelor de excludere sau de limitare a răspunderii și al clauzelor neuzuale privind răspunderea</i>	416
§1. Stadiul actual al înțelegerii regulilor privind excluderea sau limitarea răspunderii contractuale.....	416
§2. Repere de drept comparat.....	422
§3. Consecințele concepției răspunderii contractuale în sens larg asupra regimului clauzelor de excludere sau de limitare a remediilor.....	432
<i>Secțiunea 3. Unele aplicații în materia prescripției extinctive</i>	438
<i>Secțiunea 4. Opțiunea creditorului între formele răspunderii contractuale</i>	464
§1. Repere de drept comparat.....	468
§2. Ipoteza opțiunii între formele răspunderii.....	479
§3. Există un principiu al executării <i>silite</i> în natură?.....	480
§4. Coordonatele opțiunii între remedii.....	500
§5. Concluzii privind consecințele concepției răspunderii contractuale în sens larg în materia opțiunii între remedii.....	523
TITLUL IV. CONCLUZII	525
Bibliografie	531
Lista lucrărilor citate frecvent	553

- infra – mai jos în prezenta lucrare
 Jud. – Judecătoria
 lit. – litera
 loc. cit. – în aceeași lucrare și la aceeași pagină
 M. Of. – Monitorul Oficial al României
 n.n. – nota noastră (nota autorului)
 nr. – la numărul/numerele
 op. cit. – lucrarea citată anterior
 p./pp. – la pagina/paginile
 PR – Pandectele române
 PECL – Principles of European Contract Law
 pct. – punctul
 RRDJ – Revista română de jurisprudență
 RRDP – Revista română de drept privat
 s. civ. – secția civilă/secția civilă și de contencios
 administrativ și fiscal
 s. com. – secția comercială/secția comercială, maritimă și
 fluvială
 SCJ – Revista Studii și Cercetări Juridice
 sent. – sentința
 supra – mai sus în prezenta lucrare
 și urm. – și următoarele
 T. – Tribunalul
 t. – tomul
 trad. – traducător/traducători
 UCC – Uniform Commercial Code
 UNIDROIT – Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului
 Privat
 vol. – volum

TITLUL I

Argument și premise¹

Secțiunea 1

Stadiul cunoașterii. De ce, din nou, despre răspunderea contractuală?

1. Formularea problemei. Necesitatea unor instrumente eficiente destinate să asigure respectarea promisiunilor asumate este un dat al

¹ Prezenta lucrare reprezintă o formă revizuită a tezei de doctorat pe care am susținut-o public în data de 14 decembrie 2017, în cadrul Facultății de Drept a Universității din București. Lucrarea valorifică cercetările întreprinse pentru realizarea următoarelor articole publicate pe parcursul studiilor doctorale, precum și, în parte, conținutul acestor articole: *Răspunderea contractuală și sistemul remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale*, RRDP nr. 1/2015, pp. 139-2011; *Prejudiciul previzibil în materie contractuală*, RRDP nr. 6/2015, pp. 148-189; *Remoteness of Damage in Contract and Its Functional Equivalents: A Critical Economic Analysis*, University College London Journal of Law and Jurisprudence, vol. 5, nr. 1 (2016), pp. 87-115; *Does the Principle Pacta Sunt Servanda Entail a Hierarchy of Remedies in Romanian Contract Law? A Historical and Economic Approach*, „Studii și cercetări juridice europene” (volumul ediției a 8-a a Conferinței internaționale a doctoranzilor în drept, organizată de către Facultatea de Drept a Universității de Vest din Timișoara), Universul Juridic, Timișoara, 2016, pp. 245-252; *The Economic Impossibility of Performing the Contract: A Possible Symptom of the Erosion of the Principle of Enforced Performance*, Proceedings of the International Conference „European Union’s History, Culture and Citizenship”, ed. a 9-a, C.H. Beck, București, 2016 (versiunea în limba engleză este disponibilă la adresa https://www.upit.ro/document/2393/E-book_iccu2016.pdf, accesată la 15 octombrie 2018); versiunea în limba română a lucrării, cu titlul *Imposibilitatea economică de executare a contractului: un posibil simptom al eroziunii principiului executării silite în natură*, a fost, de asemenea, furnizată organizatorului conferinței (Universitatea din Pitești) și se află în evidența acestuia; *Considerații privind prejudiciul în materie contractuală*, „Studii și cercetări juridice europene” (volumul ediției a 9-a a Conferinței internaționale a doctoranzilor în drept, organizată de către Facultatea de Drept a Universității de

conștiinței sociale. Aceasta transpare în toate nivelurile culturii, începând cu etica religioasă², trecând prin filosofia societății civile³ și terminând cu economia practicii contractuale cotidiene⁴. În acest context, atât în situația în care i se atribuie sensul restrâns de drept la daune-interese⁵, cât și, cu atât mai mult, prin prisma sensului său larg – pe care îl argumentăm în prezenta lucrare – de ansamblu al remediilor disponibile creditorului în urma neexecutării fără justificare a obligației contractuale⁶, răspunderea contractuală îndeplinește un rol

Vest din Timișoara), Universul Juridic, Timișoara, 2017, pp. 245-252. În fine, unele aspecte dezvoltate în prezenta lucrare au fost valorificate în două articole publicate ulterior finalizării studiilor doctorale: *Interesul ocrotit prin daunele-interese contractuale și calculul daunelor-interese*, în volumul „*In honorem Valeriu Stoica*”, Universul Juridic, București, 2018; *Dreptul la acțiune și răspunderea contractuală*, RRDP nr. 4/2018. În toate cazurile, am indicat expres, în această lucrare, ideile și interpretările prin care am revenit asupra unor soluții propuse anterior.

² A se vedea E.A. Farnsworth, *Parables About Promises: Religious Ethics and Contract Enforceability*, în *Fordham Law Review*, vol. 71 (2002-2003), pp. 695-707.

³ În teoriile contractualiste, una dintre trăsăturile naturii umane este înclinația individului (rațional) de a-și urmări și satisface propriul interes, împrejurare care face necesară existența unui suveran (mai general, a statului) care, prin puterile cu care este investit, poate asigura, între altele, respectarea angajamentelor asumate chiar și atunci când această conduită nu mai corespunde interesului debitorului; a se vedea, de exemplu, cu referire la filosofia lui Thomas Hobbes, J. Rawls, *Lectures on the History of Political Philosophy* (ed. S. Freeman), The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts și Londra, 2008, pp. 45-48. A se vedea și J.-J. Rousseau, *The Social Contract* (trad. H.J. Tozer), Wordsworth Editions Limited, Hertfordshire, 1998, pp. 37-39 (cartea a II-a, capitolul 6 – „*Despre lege*”), în special p. 37: „*Privind lucrurile dintr-o perspectivă umană, legile justiției (naturale – n.n., C.P.) sunt inoperante între oameni din cauza lipsei unei sancțiuni naturale; ele doar fac bine celor răi și fac rău celor juști atunci când cei din urmă le respectă față de toată lumea, și nimeni nu le respectă față de ei*”.

⁴ În analiza economică, obligativitatea contractelor are ca principală funcție stimularea circulației eficiente a valorilor economice prin prevenirea oportunistului în operațiunile care presupun un decalaj, în timp, între prestațiile părților. A se vedea R.B. Cooter, T. Ulen, *Law and Economics*, ed. a 6-a, Pearson Education Limited, Harlow, 2014, pp. 275-279.

⁵ A se vedea, de exemplu, I.-F. Popa, *Coordonatele răspunderii contractuale. Partea I – fundamentele răspunderii contractuale*, în RRDP nr. 5/2015, pp. 136-172, în special pp. 142 și 162.

⁶ Am propus acest sens al noțiunii de răspundere contractuală în C. Paziuc, *Răspunderea contractuală și sistemul remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale*, nota 1 *supra*. Dintr-un alt unghi, teoria clasică a răspunderii

social fundamental. Dacă importanța instituției înseși este necontestată, utilitatea unei noi abordări a acesteia în doctrina română și, mai general, într-un sistem de drept civil de inspirație franceză ar putea părea îndoielnică și necesită, din acest motiv, unele explicații suplimentare.

Tema răspunderii contractuale – în sensul clasicizat, care desemnează dreptul la daune-interese pentru neexecutarea obligației contractuale – este un numitor comun al tratatelor și al cursurilor universitare privitoare la dreptul român al obligațiilor⁷. Situația este identică în sistemele de drept civil înrudite, precum sistemul francez⁸ și cel québécois⁹. Conținutul analizelor existente în literatura de specialitate determină însă necesitatea și utilitatea unei reevaluări. Această afirmație se sprijină pe două motive.

Întâi, înrădăcinarea sensului restrâns (clasicizat, nu și istoric) al noțiunii de răspundere contractuală are drept consecință, în general, o examinare izolată a daunelor-interese contractuale și a fiecăruia dintre celelalte remedii pentru neexecutarea nejustificată a obligației contractuale. Cu puține excepții¹⁰, harta acestor remedii este privită

contractuale (datorată, în principal, autorilor francezi Henri și Léon Mazeaud) a fost contestată în doctrina franceză, începând cu ultimul deceniu al secolului trecut, de către un curent al cărui principal exponent a fost profesorul Philippe Rémy; a se vedea P. Rémy, *La „responsabilité contractuelle”: histoire d'un faux concept*, în *Revue trimestrielle de droit civil* nr. 2/1997, pp. 323-355.

⁷ A se vedea, de exemplu: C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Hamangiu, București, 2008, pp. 328-348; L. Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile*, vol. II, Universul Juridic, București, 2009, pp. 644-707; I.-F. Popa, în L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Universul Juridic, București, 2012, pp. 303-322; P. Vasilescu, *Drept civil. Obligații*, ed. a 2-a, Hamangiu, București, 2017, pp. 545-565.

⁸ A se vedea, exemplificativ: R. Demogue, *Traité des obligations en général*, t. VI, Librairie Arthur Rousseau, Paris, 1931, pp. 245-409; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, *Droit civil. Les obligations*, ed. a 10-a, Dalloz, Paris, 2009, pp. 607-684; A. Bénabent, *Droit des obligations*, ed. a 15-a, LGDJ, Montchrestien, 2016, pp. 311-335; M. Fabre-Magnan, *Droit des obligations*, vol. I (*Contrat et engagement unilatéral*), PUF, Paris, 2016, pp. 755-810.

⁹ M. Tancelin, *Des obligations en droit mixte du Québec*, ed. a 7-a, Wilson & Lafleur, Montreal, 2009, pp. 729-806; J.-L. Baudouin, P.-G. Jobin, N. Vézina, *Les obligations*, ed. a 7-a, Tomson Reuters, Cowansville, 2013, pp. 883-1006.

¹⁰ A se vedea, de exemplu: I.-F. Popa, *Tratat*, pp. 254-262; L. Toma-Dăuceanu, *La résolution unilatérale. Droit comparé franco-roumain*, Institut de recherche juridique de la Sorbonne, Paris, 2016, în special pp. 21-23 și 151-169.

numai în aval, la nivelul regulilor particulare aplicabile fiecăruia, dar nu și în amonte, la nivelul corpului de reguli care constituie numitorul comun al consecințelor neexecutării fără justificare. În lipsa unei doctrine dezvoltate dedicate teoriei generale a remediilor, este oportună punerea în discuție a aspectelor fundamentale ale sistemului pe care l-am desemnat prin noțiunea de răspundere contractuală în sens larg¹¹. Aceste aspecte fundamentale constituie obiectul prezentei lucrări și pot fi grupate – doar pentru facilitarea expunerii, problemele analizate fiind, altfel, intim legate – în două direcții de cercetare, în prezent explorate limitat ori controversate în literatura de specialitate.

Prima asemenea direcție de cercetare vizează noțiunea și natura juridică a răspunderii contractuale în sens larg, precum și justificarea acestui concept. Mai multe unghiuri de abordare sunt necesare: o legitimare istorică și, corelativ, o punere în context istoric a teoriei moderne a răspunderii contractuale, care constituie creația doctrinei sfârșitului de secol XIX; o analiză funcțională a remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale; în fine, o critică tehnico-juridică a teoriei moderne a răspunderii contractuale, în contrast cu concepția răspunderii contractuale în sens larg. Aceste abordări vor constitui tot atâtea ocazii pentru identificarea de particularități ale remediilor care compun răspunderea contractuală în sens larg, cu implicații juridice. De exemplu, argumentul istoric oferă bune indicii privind natura juridică a răspunderii contractuale – fie aceasta considerată în sensul larg ori în înțelesul limitat la daunele-interese – sau, mai exact spus, pentru o critică constructivă a modului în care această natură este înțeleasă astăzi. Apoi, argumentul funcțional sau economic ne va impune să evaluăm funcțiile remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale pentru a verifica validitatea concluziei propuse prin acest argument, anume aceea că toate remediile subsumate răspunderii în sens larg îndeplinesc aceeași funcție, de instrumente pentru realizarea interesului pozitiv al creditorului (i.e. a interesului în executarea obligației contractuale). În particular, aceasta va presupune o analiză detaliată a interesului ocrotit prin daunele-interese și, mai departe, a modului de calcul al daunelor, cu aplecare specială asupra cazului controversat al daunelor-interese cumulate cu rezoluțiunea

¹¹ C. Paziuc, *Răspunderea contractuală și sistemul remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale*, nota 1 *supra*, pp. 142 și 174.

ori cu un alt remediu care îl liberează pe creditorul obligației neexecutate de propriile obligații. În fine, argumentul tehnico-juridic oferă un tablou interesant – și cu multiple implicații – în ceea ce privește legătura dintre răspunderea contractuală în sens larg, structura raporturilor de obligații și noțiunea de drept material la acțiune.

A doua direcție majoră de cercetare privește o serie de consecințe imediate ale sensului și naturii juridice pe care le atribuim răspunderii contractuale. Ne va interesa, bunăoară, împrejurarea că neexecutarea fără justificare apare ca fiind condiția substanțială generală a întregului sistem al răspunderii. Doctrina actuală cunoaște divergențe semnificative de opinii cu privire la înțelesul neexecutării fără justificare a obligației contractuale și la raportul acesteia cu vinovăția (sau culpa în sens larg)¹², iar urmările interpretărilor diferite se răsfrâng,

¹² Pentru un sens restrâns al noțiunii de neexecutare fără justificare, care se bazează preponderent pe argumentul tehnic al conținutului secțiunii din Codul civil privitoare la „cauze justificate de neexecutare a obligațiilor contractuale” (Secțiunea a 6-a, Capitulul II, Titlul V, Cartea a V-a din Codul civil) și determină, explicit sau implicit, ca orice neexecutare care nu este vizată de ipotezele art. 1.555-1.557 C. civ. să fie una nejustificată, a se vedea, de exemplu, V. Diaconiță, *Neexecutarea fără justificare și neexecutarea culpabilă. Scurt exercițiu de corelare*, în RRDP nr. 1/2015, pp. 105-111, în special p. 108, pct. 32, precum și V. Diaconiță, *Executarea silită în natură a obligațiilor contractuale în sistemul Codului civil român. Noțiunea și condițiile de drept comun*, Universul Juridic, București, 2017, pp. 194-204. Pentru sensul larg al noțiunii, conform căruia neexecutarea fără justificare se confundă cu neexecutarea culpabilă, a se vedea: I.-F. Popa, *Tratat*, p. 306, în special nota 3; V. Stoica, *Înțelesul noțiunilor de rezoluțiune și reziliere în Codul civil român. Între dezideratul clarității și fatalitatea ambiguității*, în RRDP nr. 4/2013, p. 18 (autorul procedează tot la o definiție negativă a noțiunii de neexecutare fără justificare, prin raportare la art. 1.555-1.557 C. civ. – a se vedea p. 17 –, ceea ce demonstrează bivalența argumentului tehnic al interpretării sistematice; de asemenea, se arată că eventualele disocieri dintre sfera neexecutării fără justificare și cea a neexecutării culpabile se datorează unor cauze legale de imputabilitate sau unor clauze de agravare a răspunderii); F.I. Mangu, *Rezoluțiunea, rezilierea și reducerea prestațiilor (II). Condițiile*, în PR nr. 2/2014, pp. 25-33; I.-F. Popa, *Coordonatele răspunderii contractuale*, nota 5 *supra*, pp. 166-172; L. Toma-Dăuceanu, *op. cit.*, pp. 151-169. De remarcat că, în principiu, opiniile care includ imposibilitatea de executare între cauzele justificate de neexecutare se bazează pe art. 1.557 C. civ., care totuși nu consacră *explicit* înglobarea neexecutării fortuite între neexecuările justificate (a se vedea și Titlul III, secțiunea I *infra*). Am prezentat propria perspectivă asupra noțiunii de neexecutare fără justificare a obligației contractuale în C. Paziuc,

în special, asupra domeniilor de aplicare ale rezoluțiunii și teoriei riscurilor în contracte. Tot în contextul consecințelor imediate ale concepției propuse în privința răspunderii contractuale, vom încerca să arătăm că aceasta permite conturarea unui regim coerent al clauzelor de excludere sau de limitare a remediilor pentru neexecutare în general, în contrast cu percepția impusă de teoria dualistă modernă a răspunderii, care determină concentrarea nejustificată a doctrinei, aproape exclusiv, asupra limitării convenționale a daunelor-interese și ignorarea, de multe ori, a restricțiilor convenționale aduse exercițiului altor remedii. În al treilea rând, vom evalua modul în care prescripția extinctivă interacționează cu diferitele forme de răspundere contractuală în sens larg (remedii). În fine, un ultim unghi de analiză a consecințelor ideii de răspundere contractuală în sens larg vizează problema opțiunii între remedii, inclusiv, așadar, chestiunea existenței sau a inexistenței unei ierarhii a remediilor și a unui principiu al executării silite în natură. Tematica opțiunii este tratată fragmentar în literatura de specialitate. Care este mecanismul juridic care explică posibilitatea creditorului de a alege un remediu contractual sau un altul și care sunt limitele acestei posibilități?¹³ Este opțiunea creditorului irevocabilă? Ce valoare are așa-numitul principiu al executării silite în natură, pe care îl reține doctrina la nivel declarativ?¹⁴ Ne propunem să integrăm aceste întrebări în analiza întreprinsă în prezenta lucrare.

A doua rațiune care justifică utilitatea unei noi perspective asupra temei cercetate constă în împrejurarea că analizele dedicate, în

Răspunderea contractuală și sistemul remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale (nota 1 *supra*), pp. 195-201.

¹³ S-a arătat, de exemplu, că posibilitatea creditorului de a opta între remedii constituie un drept potestativ care – dată fiind această natură – nu este susceptibil de exercitare abuzivă: L. Toma-Dăuceanu, *op. cit.*, p. 23. În sensul că, mai general, drepturile potestative nu ar fi susceptibile de exercitare abuzivă, a se vedea și V. Stoica, *Pot fi drepturile potestative exercitate abuziv?*, în volumul „*In honorem Ion Luță. Abuzul de drept*”, Universul Juridic, București, 2016, pp. 465-478. Vom încerca să arătăm că opțiunea creditorului între formele răspunderii (remedii) nu face obiectul unui drept potestativ și că este susceptibilă de control judiciar prin instituția abuzului de drept (Titlul III, secțiunea 4, § 4 *infra*).

¹⁴ C. Stătescu, C. Bîrsan, *op. cit.*, pp. 310 și 320; L. Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile*, vol. I, C.H. Beck, București, 2006, p. 495; I.-F. Popa, *Tratat*, pp. 258-259.

dreptul civil român, remediilor contractuale și, în particular, daunelor-interese sunt subdezvoltate. Înțelegem prin această afirmație împrejurarea că literatura de specialitate oferă puține indicii cu privire la utilizarea practică a numeroase reguli abstracte din materia remediilor contractuale. Exemplele sunt ușor de identificat. Întrucât, în prezenta lucrare, nu ne ocupăm, în particular, de ceea ce vom numi răspundere contractuală în sens restrâns – remediu daunelor-interese –, asemenea reguli vor fi analizate în măsura în care constituie coordonate esențiale pentru demersul de determinare a sensului, a naturii și a implicațiilor conceptului tratat, i.e. acela de răspundere contractuală în sens larg.

Bunăoară, principiul reparării integrale a prejudiciului – cu elementele sale constitutive, pierderea efectivă (*damnum emergens*) și câștigul nerealizat (*lucrum cessans*) –, deși tratat în doctrină¹⁵, nu oferă, *eo ipso*, instrumente de aplicabilitate practică imediată judecătorului confruntat cu problema de a ști ce elemente trebuie incluse în sau excluse din calculul daunelor-interese într-o situație dată. Regula menționată impune ca – odată stabilit – prejudiciul să fie reparat integral, însă utilitatea sa este foarte limitată în ceea ce privește pasul prealabil concret al calculării prejudiciului. Însuși prejudiciul este o noțiune utilizată în mod lax, cu toate că, astfel cum vom arăta, acesta este susceptibil de două înțelegeri diferite. Mai departe, enunțarea posibilității de acordare a daunelor-interese alături de rezoluțiune lasă loc, în continuare, nesiguranței în ceea ce privește modalitatea de calcul al daunelor-interese într-o asemenea situație¹⁶. Iar enunțarea principiului executării silite în natură este

¹⁵ A se vedea, de exemplu: C. Stătescu, C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 339 și nota 1; L. Pop, *Tratat*, vol. II, pp. 666-667.

¹⁶ Dezbaterile asupra acestei probleme în contextul dreptului civil român sunt de dată recentă și se limitează, de regulă, la criteriul principal de evaluare judiciară a daunelor-interese subsecvente rezoluțiunii, adică, în esență, la chestiunea de a ști dacă aceste daune trebuie determinate astfel încât să îl plaseze pe creditor în postura executării perfecte a contractului ori în cea a neîncheierii contractului. A se vedea, de exemplu: I.-F. Popa, *Rezoluțiunea și rezilierea contractelor în noul Cod civil*, Universul Juridic, București, 2012, pp. 105-108 (în special nota 1, p. 106, și nota 2, p. 108), 301-302 și 307-308; V. Diaconiță, *Condițiile substanțiale ale rezoluțiunii în noul Cod civil*, în RRDP nr. 6/2012, p. 85; I.-F. Popa, *Coordonatele răspunderii contractuale*, nota 5 *supra*, p. 157; o evaluare mai amplă a chestiunii este realizată de L. Toma-Dăuceanu, *op. cit.*, pp. 271-283.

adesea făcută fără o indicare a eventualei valori *funcționale* a acestuia – după cum vom arăta, un astfel de principiu funcțional nu există în materia opțiunii între remedii, odată ce ipoteza acesteia este corect identificată. Exemplele pot continua. Raritatea evaluărilor amănunțite privitoare la asemenea instituții justifică explorarea unor noi perspective asupra sistemului remediilor contractuale în general și – în măsura în care contribuie la înțelegerea caracteristicilor acestui sistem – a unor probleme particulare privitoare la anumite remedii. Aceste noi perspective aduc în discuție instrumentarul metodologic folosit în prezenta lucrare. De acesta ne vom ocupa în continuare.

Secțiunea 2

Pentru o abordare comparată și interdisciplinară: analiza juridică și economică a răspunderii contractuale

2. Argument. Sistemul juridic nu se dezvoltă într-un vid social. Dimpotrivă, dreptul este un produs al societății civile¹⁷ și are, în ultimă analiză, doar un rol instrumental în realizarea obiectivelor pe care corpul social le urmărește într-un context temporal și spațial dat. Acest rol instrumental face ca buna înțelegere (și construire) a regulilor juridice să depindă de identificarea și analiza relației dintre acestea și realitățile sociale care condiționează sistemul de drept. Mai departe, împrejurarea că aceste realități sunt dependente de un context temporal și spațial are consecința că instituțiile juridice pot fi

¹⁷ Înțelegem filosofia politică contractualistă în sensul că așa-numitele legi sau drepturi naturale nu sunt, contrar denumirii, reguli înzestrate cu o forță normativă independentă de existența societății civile. Dimpotrivă, ele sunt reguli de cooperare socială revelate de rațiune (iar nu create), de care depinde, în sensul cel mai larg, securitatea individuală și a căror acceptare de către fiecare individ – cu implicația limitării libertății proprii ca urmare a creării statului – este rațională sub condiția ca și ceilalți membri ai comunității să se supună acelorași reguli. A se vedea J. Rawls, *Lectures on the History of Political Philosophy*, nota 3 *supra*, pp. 62-68, în special p. 67. Așadar, societatea civilă este explicabilă tocmai prin aceea că oamenii pot fi presupuși a dori în mod rațional ca, prin crearea statului (și, deci, a sistemului de drept căruia îi este asociată puterea de constrângere a statului), să înzestreze cu forță obligatorie reguli pe care rațiunea le relevă ca fiind necesare existenței în comunitate.

diferite – uneori doar formal, alteori substanțial – în funcție de fondul social care le dictează forma și conținutul. Atunci când realitățile vizate de regulile juridice din sisteme de drept diferite – de exemplu, anumite scopuri cărora le sunt destinate regulile – sunt similare, studiul apropiierilor și al diferențelor dintre soluțiile juridice alternative pune în lumină avantajele și dezavantajele relative. Este creată, astfel, perspectiva unor interpretări îmbunătățite ale normelor existente, deci a unui progres realizat la nivelul analizei juridice pozitive, ori sunt puse bazele unui progres realizat la nivel normativ, prin adoptarea de noi norme sau prin modificarea celor existente.

3. Metodele cercetării. Ne propunem să exploatăm aceste două direcții de studiu al instituțiilor juridice tratate. Așadar, din punct de vedere metodologic, în primul rând, vom încerca să integrăm în prezenta lucrare și elemente de analiză bazate pe *metoda comparativă*. Vom avea în vedere soluții alternative existente în alte sisteme de drept cu privire la echivalentele funcționale ale unora dintre instituțiile juridice abordate¹⁸. Scopul utilizării metodei comparative va fi dublu: *interpretativ* – în sensul exploatării unor chei de interpretare a normelor de drept civil român –, dar și *critic*, atunci când superioritatea percepută a unor rezolvări diferite date unor probleme similare în dreptul comparat ne va îndemna să atragem atenția asupra unor neajunsuri ale reglementării din dreptul român și să exprimăm opinii *de lege ferenda*. Vor fi avute în vedere, în special, sistemele de drept englez/galez, nord-american¹⁹, german, francez și, desigur, québécois (unul dintre modelele principale utilizate pentru elaborarea noului Cod civil român)²⁰. De asemenea, ne vom raporta la

¹⁸ Cu privire la metoda comparativă, a se vedea K. Zweigert, H. Kötz, *Introduction to Comparative Law* (trad. T. Weir), ed. a 3-a, Clarendon Press, Oxford, 1998, pp. 32-47.

¹⁹ În Statele Unite ale Americii, dreptul contractelor este creat preponderent la nivel statal, iar nu federal, motiv pentru care vom avea în vedere, în special, sinteza neoficială (și fără forță obligatorie formală) a sistemului de *common law* american în domeniul contractelor, realizată de către American Law Institute *[Restatement (Second) of the Law of Contracts]*, American Law Institute Publishers, St. Paul, 1981), precum și codul comercial uniform (*Uniform Commercial Code* – „UCC”), care conține unele reguli obligatorii armonizate la nivel federal.

²⁰ M. Nicolae, *Codex Iuris Civilis*, t. I (*Noul Cod civil. Ediție critică*), Universul Juridic, București, 2012, pp. XLVI-XLVII.

unele instrumente internaționale cu caracter obligatoriu (Convenția de la Viena privind vânzarea internațională de mărfuri – „CVIM”) sau la codificări savante ori sinteze neobligatorii ale dreptului contractelor în relațiile comerciale internaționale [Principiile dreptului european al contractelor („PECL”)²¹, Principiile UNIDROIT privind contractele comerciale internaționale („Principiile UNIDROIT”)²², Proiectul Cadrelui Comun de Referință (Draft Common Frame of Reference – „DCFR”)²³ și Proiectul regulamentului privind legea europeană comună aplicabilă vânzării (Common European Sales Law – „CESL”)]²⁴.

²¹ A se vedea O. Lando, H. Beale (ed.), *Principles of European Contract Law*, Kluwer Law International, Haga, 2000.

²² International Institute for the Unification of Private Law, *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, UNIDROIT, Roma, 2016; lucrarea este disponibilă și în format electronic la adresa <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>, accesată la 15 octombrie 2018.

²³ A se vedea C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke (ed.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, 2009, lucrare disponibilă, între alte surse, pe site-ul Katholieke Universiteit Leuven, https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/european-private-law_en.pdf, accesată la 15 octombrie 2018.

²⁴ Proiectul regulamentului privind regimul european unic al vânzării – regim opțional și destinat să fie aplicabil în vânzările transfrontaliere – a făcut obiectul propunerii COM(2011) 635 din data de 11 octombrie 2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011PC0635&from=MT>, accesat la 15 octombrie 2018. Propunerea Comisiei a făcut obiectul procedurii legislative ordinare 2011/0284 (COD), fiind adoptată de către Parlament, cu amendamente, prin rezoluția P7_TA(2014)0159, disponibilă (cu versiunea modificată a propunerii) la adresa <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2014-0159+0+DOC+PDF+VO/EN>, accesată la 15 octombrie 2018. Mai departe însă, procedura legislativă a stagnat la nivelul Consiliului, care nu a exprimat nicio poziție asupra propunerii modificate de către Parlament. În Programul de lucru al Comisiei pentru anul 2015 [COM(2014) 910], propunerea a figurat la pct. 60 din anexa II, care cuprinde lista propunerilor pendinte care urmează să fie retrase sau modificate, după primirea eventualelor opinii din partea Parlamentului și a Consiliului, în scopul pregătirii unei propunerii îmbunătățite și limitate la comerțul electronic (http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:d3effd56-8600-11e4-b8a5-01aa75ed71a1.0014.01/DOC_3&format=PDF, accesat la 15 octombrie 2018). La știința noastră, dincolo de declarațiile politice cuprinse în programul Comisiei, nu a existat un act cu forță obligatorie care să fi pus capăt procedurii legislative declanșate în anul 2011. Totuși, date fiind poziția Comisiei în actuala componență, opoziția manifestată, încă de la publicarea proiectului, de

În al doilea rând, vom utiliza instrumentele *analizei economice a dreptului* pentru a evalua, preponderent, măsura în care regulile studiate sunt sau pot deveni adecvate pentru atingerea obiectivelor sociale cărora le sunt subsumate. Rezultă că analiza economică va îndeplini, în contextul prezentei lucrări, aceleași două funcții cărora le va fi subordonată și metoda comparativă. Întâi, analiza economică va îndeplini o funcție interpretativă. În marja de interpretare a normelor studiate, vom folosi concluziile analizei economice pentru a ierarhiza posibile interpretări alternative. Din acest punct de vedere, analiza economică este vector al interpretării teleologice²⁵. De asemenea, vom folosi analiza economică în scop critic, pentru a argumenta opiniile privind eventuale neajunsuri ori posibilități de îmbunătățire a reglementărilor evaluate. Vom reveni asupra metodei analizei economice în secțiunea 4, *infra*, după delimitarea obiectului cercetării.

Secțiunea 3 Obiectul cercetării

4. Observație preliminară: sensurile fundamentale ale răspunderii contractuale. Răspunderea contractuală este o noțiune susceptibilă de mai multe înțelesuri, astfel cum vom încerca să arătăm și în

către mai multe state membre (inclusiv Regatul Unit și Germania), dar și contextul politic actual din Uniunea Europeană, care face improbabil succesul unor proiecte majore de uniformizare a dreptului privat în statele membre, propunerea de regulament privind o lege europeană a vânzării este *de facto* abandonată. Nu mai puțin, în măsura în care poate indica puncte de convergență între tradițiile juridice diferite ale statelor membre, propunerea prezintă interes academic. În prezenta lucrare, vom face trimiteri la versiunea adoptată cu amendamente de către Parlament. În fine, menționăm că, recent, unele reguli din CESL (în special în legătură cu conformitatea bunurilor vândute și cu remediile cumpărătorului în caz de neconformitate) au fost preluate în propunerea Comisiei pentru adoptarea unei directive asupra anumitor aspecte privind vânzările către consumatori [propunerea COM(2017) 637 – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017PC0637&from=EN>, accesat la 15 octombrie 2018].

²⁵ Pentru metoda interpretării teleologice, a se vedea: G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 2-a, Hamangiu, București, 2012, p. 46; M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală*, vol. I (*Teoria dreptului civil*), Solomon, București, 2017, pp. 546-547.